

айналысу керектігін қарастырғанда, беделі ең төмен бағаланған өлшемдердің бірі болып табылды.

Қорытындылай келе, қазіргі инновациялық экожүйелерді түсіну үшін оларды осындай экономикалық конфигурациялардың көптеген ұқсастықтарымен бөлісетін еңбекқор қызметтің сәтті агломерациясы ретінде қарастырған пайдалы болар еді. Сонымен қатар, ең табысты және айқын экожүйелермен серіктестіктің арбауына экожүйелердің көп мөлшерін әртараптандыру және осылайша стратегиялық өлшемдерге сәйкес үлкен қиындықтар мен тәуекелдерді болдырмау сияқты нұсқалардың беріктігін тексеріп, мұқият қарау керек.[8]

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. What Is an Innovation Ecosystem and How Are They Essential for Startups?<https://masschallenge.org/article/startup-innovation-ecosystem-explained>
2. What is an Innovation Ecosystem? By Deborah J. Jackson National Science Foundation, Arlington, https://erc-assoc.org/sites/default/files/download-files/DJackson_What-is-an-Innovation-Ecosystem.pdf
3. Инновационная экосистема как ключевой фактор для экономического роста региона, <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsionnaya-ekosistema-kak-klyuchevoy-faktor-dlya-ekonomicheskogo-rosta-regiona-23/viewer>
4. "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы, <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827>
5. "Инновационная экосистема: от идеи до крупного производства © Игорь Рождественский 2013." <http://www.myshared.ru/slide/838456/>
6. "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы, <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827>
7. What Is an Innovation Ecosystem and How Are They Essential for Startups?<https://masschallenge.org/article/startup-innovation-ecosystem-explained>
8. Jorn Bang Andersen. What Are Innovation Ecosystems and How To Build and Use Them/: <http://www.innovationmanagement.se/2011/05/16/what-are-innovation-ecosystems-and-how-to-build-and-use-them>.

ӘОЖ338.2

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУЫН БАСҚАРУ: ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН АЛҒЫШАРТТАРЫ

Төлепбергенқызы Назерке
nazerke.tolepbergenkyzy@bk.ru

Нұр – Сұлтан қаласы, Қазақстан,
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің студенті,
Ғылыми жетекшісі – Г.Амренова

Аннотация: Халықтың әл-ауқатының көтерілуі мен ұлттық экономиканың тиімділігі көп жағдайда инновациялық үрдістердің даму сатысымен айқындалады. Сонымен қатар, кез-келген елдегі индустриялық-инновациялық белсенділіктің негізгі қозғаушы күші жоғары технологиялармен қаншалықты қамтамасыз етілетіндігімен анықталады. Мақалада индустриялық-инновациялық бағдарламаларды жүзеге асырудағы жаңару және даму мәселелерін қарастырылады.

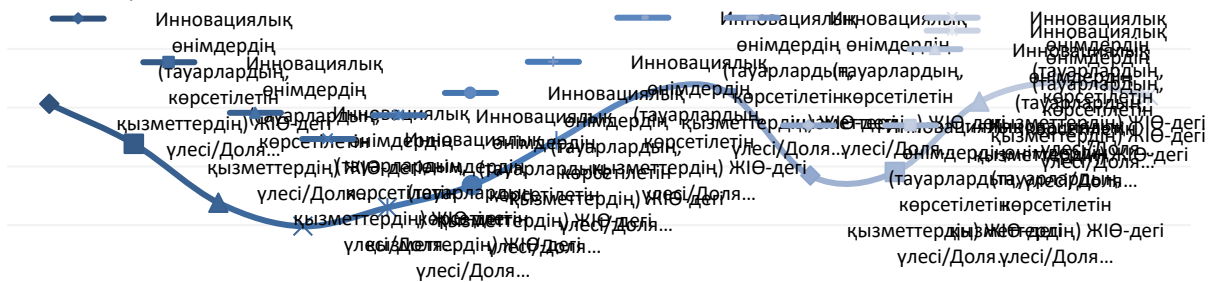
Тірек сөздер: инновациялық жобалар, инновациялық қызмет, ұйымдық инновация, процестік инновация, өнімдік инновация, маркентигілік инновация. Әлемдік тәжірибе экономикалық саясаттың өзегі бизнес пен қоғамның ғылымды қажетсінетін өндірістерді дамытуға және ғылыми зерттеулер мен әзірлемелерді кең ауқымды жүргізуге ерекше қатынасын қалыптастыру болып табылатын инновациялық бағдарланған мемлекеттер

әлеуметтік-экономикалық дамуда неғұрлым үлкен табыстарға қол жеткізетіндігін куәландырады.

Осыған байланысты Қазақстанда ұлттық бәсекеге қабілеттілікті арттыру міндетін шешу үшін бірлескен технологиялық бағдарламаларды іске асыру жолымен инновациялық саладағы ғылыми ұйымдар мен бизнестің тиімді өзара іс-қимылын қамтамасыз ететін бағдарламалық-нысаналы тәсіл қолданылады. Мұндай бағдарламалар технологияның перспективалы бағыттарын дамыту, ғылыми зерттеулер жүргізетін компанияларды қаржыландырудың үздіксіз ағынын қамтамасыз ету, сондай-ақ гранттар беру және инновациялық әріптестіктерді қолдау жүйесін жетілдіру мақсатында мемлекеттің, ғылым мен бизнестің ынтымақтастығын жандандыру мақсатында әзірленеді және іске асырылады.

Қазақстанда кәсіпорындардың инновациялық қызметінің негізгі көрсеткіштері белсенділігінің төмендеуі байқалады. Әрине осыған, қазіргі таңдағы пандемияның әсері мол.

Инновациялық өнімдердің (тауарлардың, көрсетілетін қызметтердің) ЖІӨ-дегі үлесі (пайызбен)



Егер Республиканың өндірістік инновациялық өнімдерінің салалық кесіндісін қарастыратын болсақ, онда 1.01.2019 ж. білім беру – 63,4% көшбасшы болды, екінші орынды денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер – 32,5% алды, үшінші орында ақпарат және байланыс – 19,6%, ал құрылыс тұйықтайды – 4,3 % [1].

Өңірлік бөліністе инновациялық дамуда көшбасшы: Нұр-Сұлтан қаласы – инновациялық белсенділіктің 41,6% - ы, Жамбыл облысы – 37,9% - ы, Шығыс Қазақстан облысы – 31,3 % - ы. Артта қалушылар арасында: Батыс Қазақстан облысы – 6,8%, Атырау облысы – 9,5%, Ақмола облысы – 11,1%.

Шетелдік тәжірибе негізінде әлемнің бірде-бір елінде инновациялық жүйені нарық, жеке сектор дербес қалыптастырмағаны анық. Барлық елдерде ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін мемлекет әлеуметтік тұрғыдан инновациялық экономика құруда жүйелі тәсіл негізінде жетекші рөл атқарады.

Бұл ретте, инновациялық қызмет саласындағы қазақстандық кәсіпорындар негізінен "қуып жететін" стратегияны таңдағанын атап өту қажет, бұл олардың инновациялық иммунитетін айғақтайды. "Қуып жету" стратегиясы шетелдік технологияларға еліктеуді, өнімдерді көшіруді және оларды жаппай өндіруді қамтиды. Осылайша, Қазақстанда 01.01.2019 ж. іске асырылған барлық инновациялық өнімнің 82597,4 млн. сомасына. теңге, жаңадан енгізілген немесе айтарлықтай технологиялық өзгерістерге ұшыраған өнім 88,9% - ды құрады, бұл ретте шын мәнінде мүлдем жаңа өнімнің үлесі белгісіз болып қалуда. Егер өткен жылдармен салыстыратын болсақ, онда жаңадан енгізілген немесе елеулі технологиялық өзгерістерге ұшыраған өнімнің үлесі былайша өзгерді: 2009 ж. - 14,1%, 2010 ж. - 28,6%, 2011 ж. - 36,7%, 2012 ж. - 56,7%, 2013 ж. - 70,6%, 2014 ж. - 80,4%, яғни тұрақты өсу үрдісі байқалады [1]. Қазақстан кәсіпорындарының инновациялық қызметіндегі осындай келеңсіз үрдістерді жою үшін, біздің терең пікірімізше, ұлттық инновациялық жүйенің (ҰИЖ) қалыптасуы болып табылатын мемлекеттің тікелей рөлі кезінде экономикалық агенттердің бәсекелестік пен күш-жігерін кооперациялау теңгерімін қамтамасыз ететін пәрменді тетікті қалыптастыру қажет.

Алғаш рет ҰИЖ тұжырымдамасы ХХ ғасырдың соңында жапон технологиялық серпілісінің қайнар көзін түсіндіру қажет болған кезде әртүрлі елдердің ғалымдарының

назарын аударды (к. Фриман, Р.Нэлсон, Н. Розенберг, Б. Лундвалл және т. б.). Мазмұнына ең жақын 1987 жылы Экономикалық ынтымақтастық ұйымының (OECD) анықтамасы болды. Ұлттық инновациялық жүйе ретінде Үкіметтің инновациялық саясатын қалыптастыру және іске асыру үшін негіз жасай отырып, жеке және бір-бірімен өзара іс-қимыл жасай отырып, жаңа технологиялардың дамуы мен таралуын негіздейтін жеке және мемлекеттік секторларға жататын институттар жиынтығы көтерілді[4].

ҰИЖ-де келесі негізгі элементтер бар:

- инновациялық инфрақұрылым;
- қаржылық инфрақұрылым;
- ғылыми әлеует;
- бизнес.

Инновациялық инфрақұрылым технопарктерді, инновациялық орталықтарды, технологиялар трансфертін және т.б. ұйымдастыруды көздейді. қаржылық инфрақұрылымды банк институттары, венчурлық қорлар және т. б. ұсынады; ғылыми әлеует - ғылыми-зерттеу институттары, жоғары оқу орындары, жоғары оқу орындары жанындағы ғылыми орталықтар және т. б. Ұлттық инновациялық жүйеге қатысатын Бизнес ірі де, кіші де, мемлекеттік те, жеке де болуы мүмкін.

Мемлекет өзінің ұлттық инновациялық жүйесін қалыптастыра отырып, мынадай бағыттарда жұмыс істеуге тиіс:

- ғылыми-технологиялық басымдықтарды айқындау;
- инновациялық даму тетіктерін әзірлеу;
- Технологиялық даму болжамын жүргізу және қолайлы экономикалық және

құқықтық орта қалыптастыру:

- инновациялық дамуды жанама ынталандыру құралдарын дамыту;
- инновациялық инфрақұрылымды дамытуға қатысу;
- зерттеулер мен әзірлемелерді дамыту;
- білім беру жүйесін жетілдіру; - ғылымның Жеке капиталмен әріптестігін

ынталандыру.

Қазақстан Республикасында 2004 жылғы 8 шілдеде ҚР Үкіметінің отырысында Индустрия және сауда министрлігі дайындаған "Ұлттық инновациялық жүйені қалыптастыру туралы" мәселе қаралды. Қазақстан Республикасының Ұлттық инновациялық жүйесін қалыптастыру және дамыту жөніндегі 2005 жылға арналған мемлекеттік бағдарламада: - 2015 жыл Қазақстан Республикасы Үкіметі отырысының қорытындысы бойынша әзірленген ХХ ғасырдың 90-шы жылдарында Қазақстанда ғылыми-технологиялық дамудың стратегиялық маңызды бағыттарындағы зерттеулердің күрт қысқаруы, ғалым беделінің және ғылыми нәтижелерге сұраныстың төмендеуі, кәсіпорындардың инновациялық белсенділігінің төмендеуі, мамандардың шетелге кетуі және зияткерлік меншік, бұл ғылыми-технологиялық әлеуеттің әлсіреуіне, ғылымды қажетсінетін өндірістердің тозуына алып келді. Инновациялық процестерді басқаруға кешенді жүйелі көзқарастың болмауы елдің инновациялық әлеуетін дамытуды тежейді, оны одан әрі дамытудың басымдықтарын дұрыс белгілеуге мүмкіндік бермейді. Қазақстан Республикасында білімді коммерцияландыруға бағытталмаған және іс жүзінде елдің одан әрі дамуында тежеуші факторлар болып табылатын жабық ғылыми-технологиялық жүйе қалыптасты.

Осыған байланысты, Қазақстан Республикасының Ұлттық инновациялық жүйесін қалыптастыру мен дамытудың 2005-2015 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына сәйкес Қазақстанның ұлттық инновациялық жүйесін келесі кезеңдер бойынша қалыптастыру туралы шешім қабылданды:

1. 2005-2007 жылдар - мемлекеттің белсенді қатысуымен ҰИЖ құру;
2. 2008-2010 жж - ҰИЖ элементтерінің өзара іс-қимылы мен жұмыс істеу тетіктерін жетілдіру;
3. 2011 - 2015 жж-мемлекеттік шығыстар үлесін азайтумен және жеке инвестициялардың өсуімен ҰИЖ тұрақты дамуы.

Негізгі компоненттерін жандандыру негізінде Қазақстан Республикасының Ұлттық инновациялық жүйесін дамытудың стратегиялық басымдықтарын айқындайды. Бірінші компонент ретінде "техноғылыми" ғылым дамуының жаңа кезеңінің күрделі жағдайларында жұмыс істейтін ҚР ғылыми әлеуеті зерттелді. Экономикалық-математикалық модельдеудің көмегімен адами капитал сапасының әртүрлі көрсеткіштерінің әсері зерттелді (ғылыми-зерттеу шығындары, және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар (ҒЗТҚЖ); зерттеулер мен әзірлемелермен айналысатын персонал саны; ғылыми салада жұмыспен қамтылғандардың қормен жарақтандырылуы; зерттеуші мамандардың жалпы санындағы біліктілігі жоғары мамандардың (ғылым докторлары мен кандидаттарының) үлес салмағы; патенттер саны; ғылыми - техникалық жұмыстардың жалпы көлеміндегі іргелі зерттеулердің үлес салмағы; ғылыми-техникалық жұмыстардың жалпы көлеміндегі қолданбалы зерттеулердің үлес салмағы) Қазақстан экономикасының инновациялық белсенділігіне.

Заңнамалық-құқықтық базаны және ҚР инновациялық қызметін инвестициялаудың баламалы көздері тетігін үйлестіру негізінде Қазақстан Республикасының экономикасын инновациялық жаңғыртудың тұжырымдамалық тетіктері әзірленді. Технологияның өмірлік циклінің түрлі кезеңдеріндегі кіру тосқауылының деңгейін ескере отырып, қазақстандық экономика үшін "мүмкіндіктер терезесі" айқындалды. 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің инновациялық ынтымақтастығының мемлекетаралық мақсатты бағдарламасын іске асыру жолымен Қазақстанды әлемдік инновациялық жүйеге интеграциялау қажеттігі негізделген. Мемлекетаралық инновациялық кеңістік ТМД - ға қатысушы әрбір мемлекетке олардың ғылыми-технологиялық және инновациялық әлеуетін бірлесіп пайдалануда, ғылыми-технологиялық және инновациялық өнімдер нарығына қол жеткізуде, сондай-ақ Достастық елдерінің жоғары технологиялық тауарлары мен қызметтерінің ортақ нарығын қалыптастыруда тең мүмкіндіктер беруге жәрдемдесетін болады.

Адами капитал сапасының әртүрлі көрсеткіштерінің қазақстандық экономиканың инновациялық белсенділігіне әсерін экономикалық-математикалық талдау ҚР Ғылыми-білім беру саласының инновациялылығын арттыру тетігін әзірлеу қажеттілігін анықтады. Бұл механизм университеттердің ғылыми-техникалық білімді генерациялаудағы ролін арттыруға, ғылыми жобаларды қаржыландыру схемасын оңтайландыруға, техникалық жоғары оқу орындарын инновациялық (зерттеу) етіп трансформациялауға, студенттер мен жоғары оқу орындары түлектерінің әлеуетін пайдалануға, ғалымдардың өз қызметіне деген қарым-қатынасын өзгертуге, жоғары оқу орнын "кәсіпкерлік" ретінде орнықтыруға негізделген.

Шынында да, жоғары технологиялық және ғылымды қажетсінетін өндірістер басым жаңа технологиялық тәртіп жағдайында ұлттық экономикалардың бәсекеге қабілеттілігін түбегейлі арттырудың басым проблемаларын шешуге бағытталған жаңа инновациялық инфрақұрылым құруды, ғылыми әлеует пен білім беру жүйесін қалыптастыруды қамтитын ұлттық инновациялық жүйені қалыптастыру негізгі тетік болып табылады. Сондай-ақ: құрылымдар қызметінің басымдықтарын нақтылау, біліктілігі мен креативтілігі жоғары кадрларды іріктеу, қажеттілік деңгейі жоғары шығармашылық кадрларды уәждеу, байланыстар мен туыстық қатынастар қағидаты бойынша басшы позицияларға тағайындауды болдырмау, қызметтің, бақылау және мониторинг жүйесінің ашықтығын қамтамасыз ету.

Әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Статистика агенттігі 2015 - 2019 жылы Қазақстан Республикасындағы ғылыми - техникалық қызмет. Stat.kz
2. Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрі Э.С. Набиуллинаның ғылыми - технологиялар жөніндегі Бірінші Халықаралық форумның пленарлық отырысында сөйлеген сөзінің тезистері. 3 желтоқсан 2008 ж-Мәскеу ЦВК "Экспоцентр, 2008: Тычинский а.в. компаниялардың инновациялық қызметін басқару: заманауи тәсілдер, Алгоритмдер, тәжірибе - Таганрог, 2006. - Б. 16.
3. Tehnology Policy and Economic Performance - London: Pinter Publisfers, 1997. -p.31.